

**PRIESTOROVÁ DYNAMIKA INFRA A SUPRAFRAŠTRUKTÚRY
CESTOVNÉHO RUCHU.
ŠTÚDIA VYBRANÝCH MIEST V STREDOSLOVENSKOM REGIÓNE**

Peter ČUKA

Abstract: The city tourism in the Central Slovakia region is under development. From five analysed cities, Banská Bystrica has got the most developed and the best quality services. Eight basic spatial geographical regularities of the location of the services has been verified in the study. Centralization is dominating in them, vertical division of the functional spaces is interesting - when the city is bigger, it has got more capacities in the centre and their extension is from underground to the highest floors.

Key words: city tourism, the Central Slovakia region, infra and suprastructure of tourist services

Významné politické a spoločensko - ekonomické zmeny po r. 1989 priniesli veľké očakávania aj v oblasti rozvoja cestovného ruchu. Atraktívny prírodný potenciál Slovenska, rozsiahla kultúrno - historická štruktúra miest a obcí, ale aj tradícia pohostinnosti a srdečnosti Slovákov dodávali na počiatku 90 - tých rokov veľkú nádej na vybudovanie fungujúceho "Tourist Industry". Aj keď mnohé elementy slovenského mestského cestovného ruchu pôsobili pozitívne, napr. renovácia historických jadier miest, vybudovanie siete súkromného maloobchodu ľa služieb, odklonenie tranzitnej (a niekde aj mestskej) dopravy z historických jadier, inštitucionalizovanie samosprávneho riadenia mestského cestovného ruchu (Kultúrne informačné strediská) a pod., iné elementy pôsobili negatívne (nedostatočná diaľničná prepojenosť regiónu, slabá prezentácia mestského cestovného ruchu, nedoriešenie statickej automobilovej dopravy, nedostatočný rozvoj základných služieb cestovného ruchu po kvantitatívnej a kvalitatívnej stránke, orientácia na pasívny cestovný ruch, zvyšovanie daňovej záťaže služieb, nedostatočný bezpečnostný štandard a komfort a pod.).

Cieľom príspevku je popísať zmeny v oblasti materiálno-technickej základne cestovného ruchu so zreteľom na vybrané mestá. Účelnosť podobných výskumov tkvie v možnosti identifikácie priestorových zmien, ale najmä vo verifikácii efektivity pôsobenia infra a supraštruktúry mestského cestovného ruchu.

Meritornými východiskami výskumu je dlhodobé sledovanie vývoja funkcií cestovného ruchu vo vybraných horských a podhorských oblastiach (napr. Starohorské vrchy) a v Banskej Bystrici. Pre lepšiu schopnosť komparácie rozvoja cestovného ruchu nám poslúžili ročníkové práce študentov geografie (pod vedením autora v mestách Zvolen, Brezno, Ružomberok a Rimavská Sobota) a tiež empirické skúsenosti autora zo študijných pobytov a ciest v Rakúskej republike (univerzity v Klagenfurte a Grazi).

Praktické výstupy z výskumu sú najmä mapy funkčného využitia historických jadier miest so zameraním na maloobchod a najmä infraštruktúru cestovného ruchu (mapy Banskej Bystrice, Zvolena, Brezna, Rimavskej Soboty a Ružomberka). K výstupom možno zaradiť aj pomer-nú komparáciu vybavenosti daných miest a empirickú komparáciu s nami analyzovanými zahraničnými mestami.

Doc. PaedDr. Peter Čuka, PhD.

Katedra geografie FPV UMB, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, e-mail: cuka@fpv.umb.sk

I. Analýza infra a supraštruktúry vybraných miest v Stredoslovenskom regióne

Rimavská Sobota (asi 25 118 obyvateľov). Užšie centrum tvorí prakticky len štvorcové Hlavné námestie. Nachádza sa tu 5 reštaurácií, 5 barov, 2 kaviarne a 2 pohostinstvá s celkovou kapacitou cca 485 stoličiek. Ubytovacie zariadenie sa tu nenachádzajú. Najvýznamnejším ubytovacím zariadením je hotel Zlatý býk triedy *** s kapacitou cca 55 lôžok (Zlatý býk je rekonštruovaný pôvodný hotel Slovan spred r. 1989). V meste sú ešte 4 penzióny a 5 ubytovní s kapacitou do 170 lôžok. Prímestské rekreačné zóny s vybavenosťou sú najmä pri vodných nádržiach Kurinec a Teplý vrch.

Brezno (asi 22 875 obyvateľov). Užšie centrum tvorí námestie M. R. Štefánika so štvorcovým pôdorysom na ktorom je situovaný hotel Ďumbier v triede ** s cca 64 lôžkami. V širšom centre sú ešte dva hotely s kapacitou do 60 lôžok, ubytovanie má aj sídlisko Mazorníkovo. Na námestí M.R.Štefánika je 5 reštaurácií a 4 pohostinstvá. Prímestské rekreačné zóny sa sústreďujú do početných stredísk cestovného ruchu v Nízkych Tatrách, najmä do Tál'ov a Krpáčova a do línie rekreačných obcí Bystrá - Mýto Pod Ďumbierom a inde.

Ružomberok (asi 14 826 obyvateľov). Okrem historického centra na Námestí A. Hlinku sa mestský ruch sústreďuje najmä na pešiu zónu na Mostovú ulicu. Ubytovacie kapacity sú však mimo centra v A Hoteli v zóne voľného času mesta. Pešia zóna začína Kultúrnym domom s hotelovou kapacitou 50 lôžok a sústreďuje stravovacie kapacity asi 560 stoličiek. Prímestské rekreačné zóny sú v Hrabovskej doline, na Jazierciach a v Bešeňovej a inde.

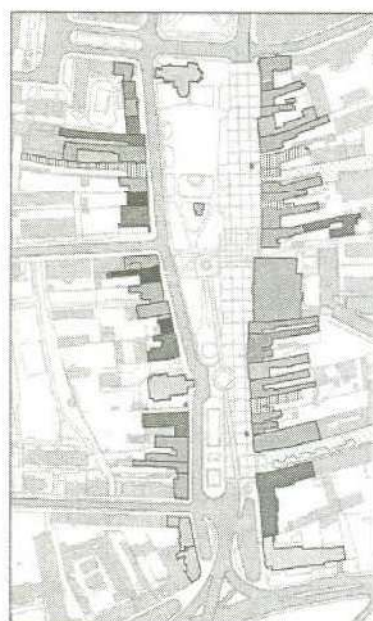
Zvolen (viď mapy I – II Zvolen) (asi 44 331 obyvateľov).

Historické centrum tvorí Námestie SNP s pôdorysom v tvare nepravého vretenovky. Na námestí je hotel Poľana triedy *** s kapacitou cca 145 lôžok. Pri detailnom mapovaní prízemí a prvého podlažia možno povedať, že na oboch úrovniach prevládajú služby, najmä maloobchod. Na prízemí tvorí cca 65 %, na prvom podlaží cca 42 % zastavanej plochy. Je zaujímavé, že stravovacie zariadenia, ktoré tvoria cca 14 % zastavanej plochy prízemí sú na prvom podlaží len v jedinom objekte. Stravovacie zariadenia v centre majú kapacitu asi 1 100 stoličiek. V širšom centre sú 3 ubytovacie zariadenia, v iných častiach mesta sú ešte 4, spolu disponujú kapacitou cca 378 lôžok. Najmodernejší je hotel Tenis (dostavba v r. 2005) s triedou *** a kapacitou 35 lôžok v priestoroch Neresnice. Prímestské rekreačné zóny mesta sa nachádzajú vo všetkých svetových smeroch od mesta, využívané sú najmä Sliač, Kováčová, Neresnica a okolie vodnej nádrže Môťová a inde.

Banská Bystrica (viď mapy I – IV Banská Bystrica) (má asi 87 300 tis. obyvateľov).

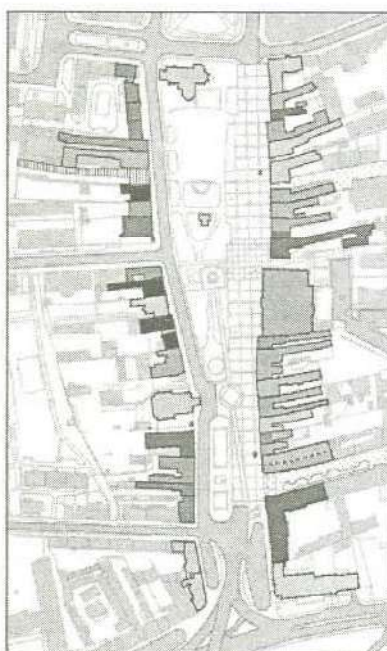
Na námestí SNP, ktoré predstavuje užšie centrum sa nachádza v súčasnosti len hotel Arca-de triedy * s kapacitou 28 lôžok. V širšom centre sa nachádza hotel Národný dom triedy** s kapacitou 55 lôžok a najväčší hotel Lux triedy *** s kapacitou 274 lôžok. V rekonštrukcii je hotel Urpín. Hotelové kapacity mesta dopĺňa v zóne voľného času lokovaný hotel Dixon triedy ** s kapacitou cca 50 lôžok, ktorá sa v súčasnosti rozširuje dostavbou. Celková kapacita infraštruktúry cestovného ruchu v Banskej Bystrici je cca 1 167 lôžok a 6 897 stoličiek (sezónne výkyvy).

Analýza funkčného využitia plôch Námestia SNP poukázala na vysoký podiel využitia plôch na funkcie cestovného ruchu. Infraštruktúra cestovného ruchu využíva v podzemí cca 65 % zastavanej plochy, na prízemí cca 35 %, na prvom poschodí cca 22 % a na druhom poschodí bez využitia zastavanej plochy. Hlavnými konkurentmi v centre pri využívaní plôch sú najmä maloobchod, bankovníctvo, administratíva a bývanie.

I.
Infraštruktúra cestovného ruchu na námestí SNP
vo Zvolene 2005
zastavaná plocha - prízemie

- Infraštruktúra CR**
- Služby
 - finančné
 - telekomunikačné
 - pošta
 - ostatné
 - Obchod
 - malopredajne
 - Ostatné objekty
 - cirkevné objekty
 - zdravotnícke zariadenia
 - múzeá
 - objekty s obytnou funkciou
 - objekt v rekonštrukcii

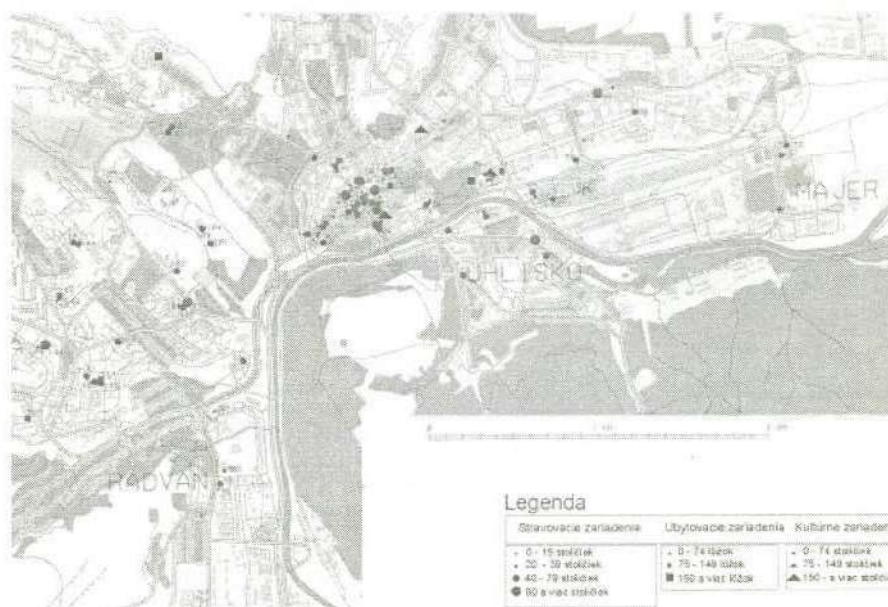

II.
Infraštruktúra cestovného ruchu na námestí SNP
vo Zvolene 2005
zastavaná plocha - 1. poschodie

- Legenda**
- Infraštruktúra CR**
- Služby
 - finančné
 - pošta
 - ostatné
 - Obchod
 - malopredajne
 - Ostatné objekty
 - cirkevné objekty
 - múzeá
 - objekty s obytnou funkciou
 - administratívne budovy
 - objekt v rekonštrukcii

Infraštruktúra cestovného ruchu na námestí SNP v Banskej Bystrici 2000

I. Infraštruktúra cestovného ruchu na námestí SNP v Banskej Bystrici 2005

zastavaná plocha - podzemie

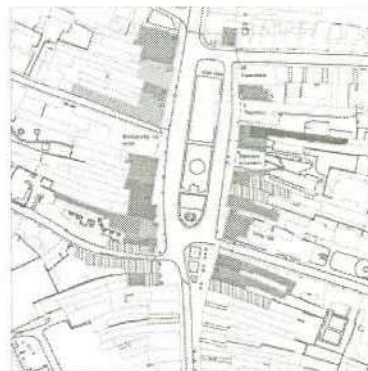
MIERKA 1 : 2000

Legenda

infraštruktúra CR	salónne
neobdenné	
prírodná (bato, sklo, ...)	

II. Infraštruktúra cestovného ruchu na námestí SNP v Banskej Bystrici 2005

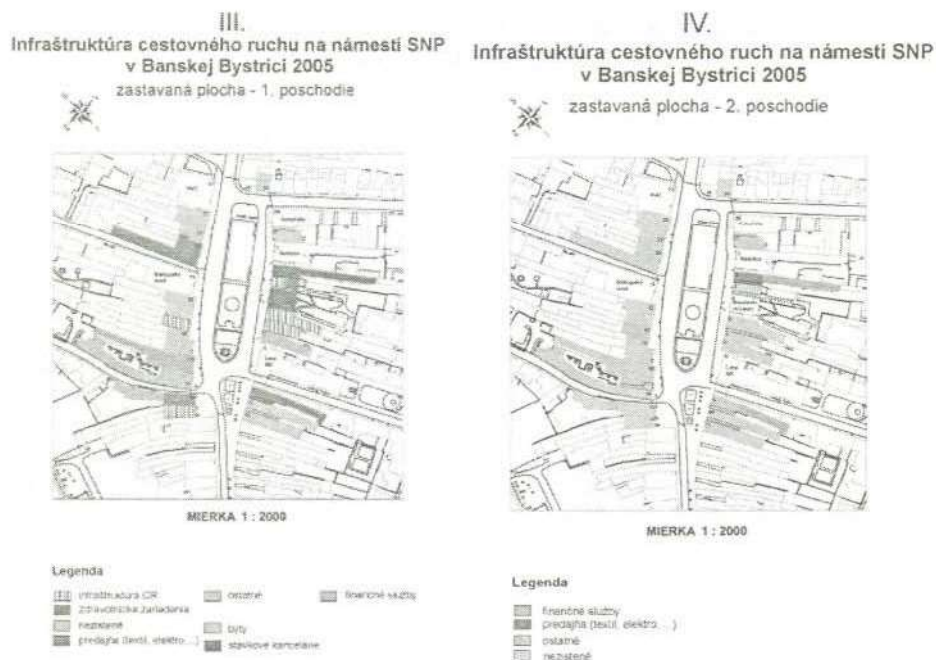
zastavaná plocha - prízemie

MIERKA 1 : 2000

Legenda

infraštruktúra CR	občasná	stovový kancelár
telekomunikačné služby		zabudovacia zariadenia
reštaurácie		hranica služby
prírodná (bato, sklo, ...)	nie je	

Prímestské rekreačné zóny sú V Kremnických vrchoch, Starohorských vrchoch, Nízkych Tatrách a inde.

Uvedené stručné analýzy nám umožňujú sformulovať konklúzie vo forme niektorých priestorových zákonitostí.

II. Základné priestorové zákonitosti rozmiestnenia infra a supraštruktúry cestovného ruchu v mestách sú:

1. Najväčšia koncentrácia služieb cestovného ruchu je v centrálnej mestskej zóne, so vzdialenosťou od centra sú služby zriedkavejšie.
2. Vysokú koncentráciu stravovacích a ubytovacích kapacít majú aj prímestské rekreačné zóny.
3. Väčšie mestá poskytujú viac veľkokapacitných podnikov, väčšie ubytovacie zariadenia (viac než 50 lôžok) v menších mestách absentujú, alebo sú lokované solitérne.
4. Špecializované zariadenia sú lokované s ohľadom na účel (motely - pri komunikačných ťahoch, športovo - rekreačné objekty - pri štadiónoch, ubytovne - v periférnych zónach, erotické salóny - v prímestských zónach, alebo vilových štvrtiach a pod.).
5. História funkčného využívania budov poukazuje, že niektoré hoteli, reštaurácie a pod. stratili pôvodné funkcie a nahradili ich iným funkčným využívaním. Určitá fluktuácia funkcií budov, sa týka aj infra a supraštruktúry cestovného ruchu. Tá sa prejavuje nielen zánikom kapacít - negatívna fluktuácia (lôžok, stoličiek etc.), ale aj ich vznikom - pozitívna fluktuácia (vznik kapacít cestovného ruchu v pôvodne inak funkčne využívaných budov).

6. V centrách miest je infra a supraštruktúra cestovného ruchu vertikálne heterogénna, ale vo väčších mestách je rozšírená od podzemia cez prizemia do vyšších podlaží.
7. Infra a supraštruktúra cestovného ruchu je v stredoslovenských mestách nedostatočná. V hotelových kapacitách absentujú hotely najvyššej triedy *****, index hustoty lôžok je nízky (Banská Bystrica 9,44, vo Zvolene 7,12, v Brezne 5,2 v Rimavskej Sobote 6,2 a v Ružomberku 2,19). Je zaujímavé, že v rakúskych podmienkach najviac prosperovali práve mestské hotely najvyšších tried (Čuka, P., Zimmermann, F.M. 1995).
8. Stredoslovenské mestá sa nachádzajú v ekonomicky heterogénnych regiónoch s odlišnými úrovňami napr. centralizácie, dopravnej dostupnosti, hierarchizácie, ekonomickej produktivity, nezamestnanosti (Korec, P. 2005). Heterogenita miest sa však prejavuje aj v stupni rozvoja infra a supraštruktúre cestovného ruchu, resp. kultúrno - historickým potenciálom. Reflexiou týchto diferencií je v neposlednom rade aj rozdielna úroveň návštevnosti miest.

III. Dynamika zmien infraštruktúry cestovného ruchu v Banskej Bystrici (viď mapu Infraštruktúra CR v BB 2000, porovnaj s I – IV).

V Banskej Bystrici sme zmapovali infraštruktúru v r. 2000 a aktualizáciu sme urobili v centre mesta v r. 2005 (Čuka, P. a., b. 2000). Dynamika zmien je závislá okrem výstavby nových zariadení od pozitívnej, alebo negatívnej fluktuácie infra a supraštruktúry, alebo od sezónnych zmien. Pojem **fluktuácie** sa doposiaľ v odborných prameňoch nevyskytol. Jeho zavedenie sa nám javí ako výstižné pre vznik, zánik, alebo oscilácie funkcií cestovného ruchu na zastavaných plochách. V tomto zmysle ju definujeme ako vznik funkcií cestovného ruchu, alebo ich stratu v zastavaných plochách intravilánov, ktoré pôvodne slúžili iným účelom.

Príklady pozitívnej fluktuácie po r. 2000 v cestovnom ruchu v Banskej Bystrici sú najmä v širšom centre - napr. Strieborné námestie s novým penziónom, nové kaviarne na Hornej ulici a pod. Príkladom pozitívnej fluktuácie je v roku 2003 vzniknutý penzión Grand v triede * s kapacitou cca 27 lôžok. Dynamiku rastu infraštruktúry sme zaznamenali v novom obchodno - obslužnom centre kde z bývalých budov Pedagogickej fakulty v Radvani na Zvolenskej ceste vznikol ďalší penzión.

V centre mesta v minulosti slúžili ako hotele aj Červený rak (v súčasnosti len reštaurácia a banka) a od roku 1925 hotel YMCA (v súčasnosti rektorát UMB). Tieto zmeny sú príkladom negatívnej fluktuácie.

Čo sa týka fluktuácie internátnych školských zariadení na ubytovne tie môžu byť trvalé - napr. Ubytovňa Milvar na Školskej ulici so 450 lôžkami, sezónne (prázdninové - týka sa aj internátov UMB s kapacitami do 2000 lôžok), alebo dočasné - príkladom je budova z roku 1896 na Hornej ulici, v ktorej pôvodne sídlila Banskobystrická sporiteľňa, v medzivojnovom období slúžila ako hotel Bystrica ("Hungária"), avšak v 90 - tých rokoch sa hotel zrušil a budova slúži v súčasnosti pre Komunálnu poisťovňu (aj keď v podzemí ostali reštauračné služby). Takéto ubytovne však poskytujú len základné služby s nízkym štandardom. Väčšina internátov nerekonštruovala zariadenia od čias svojho vzniku, môžu byť síce lacné, ale nedá sa na nich dlhodobo postaviť stratégie mestského cestovného ruchu. V Rakúsku napríklad v cene každého ubytovania (s výnimkou kempov) sú stravovacie služby.

Empirickým výskumom sme počas 5 - ročného obdobia zaznamenali asi 19 % nárast počtu lôžok čo predstavuje medzročnú dynamiku asi 3,8 %. Tento nárast je kvantitatívne relatívne dostatočný, ale zaostáva v kvalite.

Ak by sme komparovali Banskú Bystricu s podobne veľkým Klagenfurtom (asi 85 tis. obyvateľov) sú kapacity infraštruktúry veľmi poddimenzované. Už v r. 1995 mal Klagenfurt 59 hotelov, z nich bolo 11 v triede **** a 19 ***. Celková hotelová kapacita Klagenfurtu bola cca 3,5 tis lôžok s výkonom 350 tisíc prenocovaní (Čuka, P., Zimmermann, F.M. 1995). Z tohto pohľadu potrebuje Banská Bystrica medzročný nárast asi 30%. Až v takom prípade by mohla dosiahnuť cca v r. 2015 kapacity, ktoré malo korutánske sídlo Klagenfurt pred desaťročím.

IV. Možnosti využitia zahraničných skúseností pri rozvoji mestského cestovného ruchu u nás sú široké. V najrozvinutejších krajinách cestovného ruchu sa veľký dôraz (aj v menších mestách, napr. Klagenfurt, Eisenstadt, Graz a pod.) kladie na **dopravnú dostupnosť**. Do Eisenstadtu vedie viacprúdová rýchlostná komunikácia, Graz má priame diaľničné prepojenie s Viedňou. Do r. 2000 chýbalo prepojenie Graz - Klagenfurt, ale bolo dobudované aj príslušným technickým vybavením, ktoré tu predstavujú tunely, premostenia a južný obchvat mesta (severný je pôvodný).

Najväčší rozdiel v metódach rozvoja cestovného ruchu medzi SR a Rakúskom možno pozorovať v **štátnych dotáciách** do "tourist industry". Inštitucionalizmus na Slovensku má skôr byrokratický a deklaratívny charakter. V neposlednom rade treba **posilniť kultúrneho ducha** slovenských miest, pamiatky nestačia. Graz bol vyhlásený počas roka 2003 za "kultúrne mesto Európy". Vybudovali tu mnohé nové scény, výstavníky, galérie a počas celého roka tu denne prebiehali kultúrne akcie, ktorých hlavným strediskom bol Landeshaus.

Dôležitou otázkou dynamiky mestského cestovného ruchu je **dostatočný rozvoj ubytovacích, najmä však hotelových kapacít**. V tomto smere by dôležitú úlohu mal zohrať súkromný sektor za aktívnej pomoci samosprávy, štátu a dotácii EÚ.

Literatúra

- ČUKA, P. FRIEDRICH M. ZIMMERMANN. (1995): Využitie rakúskych skúseností pri tvorbe konceptu cestovného ruchu Banskej Bystrici. In: Ekonomická revue cestovného ruchu č. 3., Ekonomická fakulta UMB, Banská Bystrica s 115 - 126.
- ČUKA, P. a. (2000) Banská Bystrica v priestore a v čase. In. Banská Bystrica atlas ortofotomáp 1: 6000, VKÚ Harmanec, Geodis Slovakia.
- ČUKA, P. b. (2000): Funkcie mesta Banská Bystrica a jej perspektívy. In.: Dynamické vývojové procesy a štruktúry a ich medzinárodný kontext. Scientific script, Vol. 3, UMB, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Banská Bystrica s 229 - 235.
- KOREC, P. (2005): Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989 - 2004, Geografika, Bratislava ss226
- LISZEWSKI, S (1999): Przestrzeń turystyczna miasta (przykład Łodzi). In.: Turyzm Nr.9 WUL, Łódź
- MATLOVIČ, R (1998): Geografia priestorovej štruktúry mesta Prešov. Geografické práce FHPV, Prešov
- OESTAT (2004): Uebnachtungen im Fremdenverkehr (kap.5 Staedteturismus) 2003/2004
- ŠTATISTICKÁ ROČENKA SR 2004 (cd verzia) SŠÚ, Bratislava
- Seminárne práce z humánnej geografie katedry geografie FPV UMB 2005
- Zvara, B., Belák, S., Valach, P. Fukčné využívanie plôch v centre Banskej Bystrice
- Šimon, Š., Kán, J., Schanz, P., Fukčné využívanie plôch v Ružomberku
- Polka, R., Žibrita, J., Fukčné využívanie plôch v Rimavskej Sobote
- Oršin, L., Ambróz, J., Vidišová, M., Fukčné využívanie plôch vo Zvolene
- Horský, M., Zomborský, J., Polóny, T., Fukčné využívanie plôch v Brezne

internet:

www.banskabystrica.sk,

www.zvolen.sk,

www.rimavskasobota.sk,

www.brezno.sk,

www.ruzomberok.sk

**THE SPATIAL DYNAMICS OF INFRA AND SUPRASTRUCTURE
OF TOURISM.
THE STUDY OF THE CHOSEN TOWNS IN THE CENTRAL SLOVAKIA
REGION.**

Summary

City tourism in the Central Slovakia region is in the phase of development. From five analysed cities, Banská Bystrica has got the most developed and the best quality services. Eight basic spatial geographical regularities of the location of the services has been verified in the study. Centralization is dominating in them, vertical division of the functional spaces is interesting - when the city is bigger, it has got more capacities in the centre and their extension is from underground to the highest floors.

Recenzovali: Prof. RNDr. Eva Michaeli, PhD.
Doc. RNDr. René Matlovič, PhD.